

Yordam Kitap

Turgay Fişekçi

1956'da Balıkesir'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Öğrencilik yıllarında şiir yazmaya ve yayıncılık alanında çalışmaya başladı. Öğrenimini tamamladıktan sonra yayıncılığı meslek edindi. İlk şiir kitabı *Karda Işıltılar* ile 1980 Akademi Kitabevi Şiir Ödülü'nü kazandı. Sonraki şiir kitapları: *Kuşkuluyum Yaşadığımdan* (1983), *Yitik Bahar* (1989), *Dip Sevgi* (1994, Behçet Aysan Şiir Ödülü), *Sevgi Bağları* (1998, Behçet Necatigil Şiir Ödülü, Halkevleri Şiir Ödülü), *Güzelle Büyü* (2013, Melih Cevdet Anday Şiir Ödülü), *Nerdesin?* (2017 Fazıl Hüsnu Dağlarca Şiir Ödülü).

1999-2005 arası *Adam Sanat* dergisi yayın yönetmenliğini, TRT 2'de yayınlanan "Okudukça" adlı kitap programının danışmanlığını yaptı. *Cumhuriyet* gazetesi kültür sayfasında "Defne Gölgesi" başlıklı haftalık yazılar yazdı (1996-2013).

Raylar Üzerinde Avrupa, Bir Bahar Bir Yaz ve *Unutulmaz* adlı üç gezi kitabı vardır.

İlk romanı *Hep Yanımda Kal* ile 2005 İnkılâp Kitabevi Roman Ödülü'nü kazandı.

2019-2020'de yirmi ay boyunca haftalık *Cumhuriyet Kitap Eki* yayın yönetmenliği yaptı.

Mayıs 2006'dan bu yana iki aylık edebiyat dergisi *Sözcükler'i* yayımlamakta.

GENÇLERLE
BAŞ BAŞA

SANAT NEDİR?

TURGAY FİŞEKÇİ

Yordam Kitap: 394 • **Gençlerle Baş Başa: Sanat Nedir?** • Turgay Fişekçi
ISBN 978-605-172-429-4 • *Kitap Editörü:* Yeşim Dinçer
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Mayıs 2021
© Turgay Fişekçi, 2021; © Yordam Kitap, 2021

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

İçindekiler

Sanatın Türleri	26
Şiir	38
Rönesans ve Resim Sanatı	45
Shakespeare	51
Edebiyat Başyapıtları	55
Tiyatro	60
Müzik	67
Rönesans'tan Çağımıza Sanatlar	76
Mimarlık Sanatı	89
Yedinci Sanat: Sinema	95
Sanatın Anlamı	108

Kerem’le söyleşiyeye gittiğim bir okulda tanıştık. Aramızda tam elli yaş var. Öğrencilere aramızdaki bu büyük yaş farkına karşın sanatın bizi bir araya getirdiğini, sanatın böyle zamanlar üstü bir gücü olduğunu söylemiştim.

O da bana, Yeşil Tatil adlı gençlik kitabımda geçen, “Cevizin yaprağı dal arasında / güzeli severler bağ arasında” türküsünün gerçekten olup olmadığını sormuş, salonda türküyü söylememle ikna olmuştu.

O gün bugündür soruları sürüyor Kerem’in. Sanat konusuna takıldı bir kez, ardı arkası gelmiyor sorularının...

İşte yine başlıyoruz:

Nâzım Hikmet’in “Saman Sarısı” şiirinde, “bir ulu ırmak akıyor insan eli ilk mağaraya ilk bizonu çizdiğinden beri” dediği şey nedir?

Başlangıcından günümüze en genel anlamıyla sanat dediğimiz yaratıcılık alanlarının içerdiği sürekliliktir. Gerçekten de Fransa’da Lascaux Mağarasında bulunan ve günümüzden on yedi bin yıl öncesine ait olduğu anlaşılan resimlerdeki bizonlarla, 20. yüzyılda Picasso’nun yaptığı boğa resimleri arasındaki benzerlik şaşırtıcıdır.

Mağaralara çizilen resimler mi sanatın doğduğu yer?

Evet, bu resimler o dönem insanların yaşamlarını o denli yalın biçimlerde anlatır ki, yalnızca tarihsel değerleriyle değil, sanatsal değerleriyle de önem taşır. Çizilen hayvan ve insan figürleri binlerce yıl öncesi ilkel komünal toplumların yaşama biçimini yansıtır. İnsandan insana sanatsal iletişimin ilk örnekleridir mağara resimleri.

İnsanlar neden gerek duymuşlardır bu resimleri çizmeye?

İşte sanatın kökenini açıklayacak soru: İnsanı insan yapan süreç, insanın elini bir araç olarak kullanabilmesiyle başlar. İnsan eliyle hem meyve toplamayı öğrenir hem avlanmayı hem de resim yapmayı.

Bir iletişim gereksinimidir resim yapmak. Mağara dışındaki hayatı henüz tanımamış çocuklara, gençlere dışarda karşılaşacakları hayvanları tanıtmak, onlardan nasıl korunacaklarını ya da onları nasıl avlayabileceklerini anlatmak için çizilmiştir.

Sanatın bugünkü en genel tanımının da bize dünyayı ve insanı yaratıcı bir biçimle anlatmak olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı şeyi sözlerle yapamazlar mıydı?

Sözle yapmayı da denemişlerdir elbet. İnsan daha dili keşfetmeden çıkardığı seslerle hem çevresiyle ilk iletişimi kurmuş, hem de ilk ritm ve müzik örneklerini vermiştir.

Yani sanat hayata bakarak mı doğmuştur?

Elbette ama yalnızca hayata bakıp, onu yakalayıp tutmak, resme, söze, müziğe dökmekle oluşmaz sanat, aynı zamanda onu sanat yapan biçimlere dönüştürmek gerekir.

Nedir biçim dediğimiz şey?

En genel anlamıyla sanat dediğimiz şeyden aldığımız “tat”tır. Bu tadı oluşturan sanatsal biçim, tek ve durağan bir şey değildir. Her sanat yapıtı, kendine özgü bir biçim içerir. Biçimi sanatçının yaratıcılığı oluşturur. Her sanatçının kişiliği, yarattığı esere kendi özgün kişiliğinin damgasını vurur. Sanatsal biçimi olmayan bir çalışmanın kalıcı hiçbir değeri yoktur.

Bir marangoz çok güzel bir sandalye yapabilir ama onun ömrü kullanım süresi kadardır. Kullanılır, eskir ve dönüşüme gider. Picasso bir sandalye yapmışsa, bu sandalye her şeyden önce görende, izleyende doyumsuz bir tat, hayranlık uyandırır. Bakmaya doyamayız, bizi daha önce hissetmediğimiz duygulara, düşüncelere sürükler, yeni esinler duyurur bize. Müzelerde korunur ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir mirasa dönüşür.

İkidir Picasso diyorsun, sanat nedir diye sorulduğunda aklına hep Picasso mu geliyor?

Örnek olarak Picasso’yu anmam, onun sanat tarihi içindeki benzersiz yerinden. Bu olağanüstü sanatçı, mağara resimlerinden çağdaş sanata kadar bütün geçmiş sanatı o denli içselleştirmiş, sonra da bütün

bu birikimi o denli ustalıkla yeniden yaratmıştır ki, sanatsal yaratıcılık dediğimizde ilk akla onun gelmesi çok doğal.

Henri-Georges Clouzot'un 1956 yapımı *Picasso'nun Gizemi* adlı bir belgesel film vardır. Bu filmde Picasso'yu hep işinin başında ya resim ya da heykel yaparken görürüz. Ressam önündeki tuvale birkaç dakika içinde bir çiçek resmi yapar ama durmaz boyamayı sürdürür. Resim biraz sonra bir tavuğa, biraz daha sonra bir balığa dönüşür. Neredeyse sonsuz bir süreçtir bu. Tuval önünde durduğu sürece onu boyayabilir ve çok farklı resimlere ulaşabilir.

Picasso'nun kimi zaman karmakarışık görünen resimlerinin altında bütün bir resim tarihinin izleri vardır.

Yine bir heykel yapmaya giriştiğinde, bahçedeki ağaçtan kopardığı bir dalı, bir bisiklet selesini, birkaç tuğlayı bir araya getirip inanılmaz güzellikte bir sanat eseri ortaya çıkarabilmektedir.

Bir dönem ünlü ressamımız Abidin Dino, Picasso'nun atölyesinde onunla birlikte çalışmış. Bir ara yanına gelip Abidin'in tuvaline bakınca, "Sen yapmaya çalışıyorsun, ben yıkmaya" demiş ona. Bu söz gerçekten sanatın gizlerinden birini açıklıyor. Her yeni sanatçı kendinden önceki sanatçılarla hesaplaşarak kendi özgün yaratı dünyasını kurar. Bizim şiirimizde böyle hesaplaşmaların ve yeni bir şiirin kurulmasına iki büyük örnek Nâzım Hikmet ve Orhan Veli-Oktay Rifat-Melih Cevdet üçlüsünün şiirimizde yaptıkları değişimlerdir.

O zaman sanat yapıtlarının tümüyle öznel eğilimlerle üretildiğini, herkes için farklı anlamlara gelebileceğini söyleyebilir miyiz?

Tam da böyle. Aslında her sanat yapıtı, ona bakanın, onu değerlendirenin yaklaşımlarıyla değer bulur biraz da. İnsanlık tarihi boyunca üretilmiş sanat eserleri, evrensel değerleri kadar, dönemlerine ilişkin önemleriyle de yer bulurlar kendilerine insanlık kültürü içinde.

Mağara resimlerinden günümüze doğru yola çıksak nelerle karşılaşırız?

Önce sanat başka şeylerle karışık olarak toplum yaşamında yer almıştır. Ozan kişi aynı zamanda hekimlik, büyücülük, falcılık gibi işleri de yapan kimsedir. Doğa karşısında kendini güçsüz hisseden insan, doğayla mücadelesinin bir biçimi olarak kendi efsanelerini, mitolojisini yaratmıştır.

Nedir mitoloji dediğimiz şey?

Türkçe karşılığı olarak söylenebilim de diyebileceğimiz mitoloji, eskiçağ toplumlarının din veya kültürlerindeki insanlık ve evrenin yaratılışı, doğası, geleneklerine özgü inançlarını açıklamaya yönelik anlatıların tümünü tanımlamak için kullanılır. Mit sözcüğü tek başına gerçekte doğru olmayan bir hikâye veya anlatı için kullanılır.

Sıkıcı değil mi bugünün dünyasında akılla açıklanabilen şeylere ilişkin efsanelerle ilgilenmek?

Tersine. Eğlencelidir mitoloji. Sözelimi güzellik tanrıçası Afrodit, söyleneceye göre Kıbrıs kıyılarında Akdeniz'in köpüklerinden doğmuş. Gerçekle uydurmanın nasıl bulunduğunu görebiliyor musun? Akdeniz kıyıları dünyanın en güzel kıyılarıdır elbet ve insan beyni, güzellik tanrıçası yaratacağı zaman o denizin köpüklerinden yaratıyor. Çocuksu bir dünya bence mitolojinin dünyası.

Mitolojilerin doğduğu dönemde insan yaşayışı nasıl geliyordu?

Mağaradan çıkan insan taş taş üstüne koyarak ilk evleri yapmıştır. Bu da mimarinin başlangıcıdır.

Aynı dönemde pişmiş topraktan yapılmış çanak çömleklerin üzerinde, soyutlanmış, geometrik biçimlere dönüştürülmüş bezemeler vardır. Bu da seramik sanatının başlangıcıdır.

MÖ 7000'e tarihlenen Diyarbakır Çayönü buluntularında ilk mozaik örneklerine, toplumsal işlevi olan anıtsal mimari yapılara ait kalıntılara rastlanmıştır.

MÖ 6500-5750'ye tarihlenen Çatalhöyük'te bulunan bir duvar resminde, yeni patlamış olan volkanik Hasan Dağı resmedilmiştir. Bu dünyanın bilinen en eski manzara resmi.

MÖ 2900-2200'e tarihlenen Mısır piramitleri eski çağlardan günümüze ulaşan en önemli örneklerdir. Gize Piramitleri olarak anılan Keops, Kefren, Mike-ri- nos piramitleri dünyanın yedi harikasıdan biri sayılır.

Eski Mısır'da ölümden sonrasına inanıldığı ve çok önemsendiği için, sanat da bu yönde gelişme göstermiştir. Heykel, kabartma ve duvar resimlerinde kutsal sayılan çeşitli tanrı figürleri işlenmiştir. Duvar resimlerinde dinsel motiflerin yanı sıra insanlar, kuşlar, bitkiler gibi doğa betimlemeleri de vardır.

Babil Kulesi, Pieter Bruegel, 1563.

Günümüz uygarlığının başlangıcı Eski Mısır'dır diyebilir miyiz?

Diyemeyiz. Çünkü öncesinde bugünkü Irak topraklarını oluşturan Mezopotamya'da büyük uygarlıklar var.

Burada MÖ 4. binden başlayarak çeşitli uygarlıklar var oldu. Sümerliler, Akadlar, Elamlar, Asurlular, Yeni Babil Krallığı... Bu uygarlıkların ortaya koyduğu sanatsal etkinlikler, ortak özellikler gösteriyor.

Başta yazının bulunmasını Sümerlilere borçluyuz. Nitekim günümüze ulaşan ilk yazılı eser de Sümerliler döneminden kalma *Gilgamiş Destanı*'dır.

Edebiyat eseri diyebileceğimiz ilk örnek midir *Gılgamış*?

Tarihsel olarak bakarsak bugüne ulaşmış en eski metin *Gılgamış Destanı*'dır. Yaklaşık olarak MÖ 2100 yılı civarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Gılgamış, Sümer şehir devleti Uruk'un kralı, antik Mezopotamya mitolojisinin önemli bir kahramanının adıdır.

Hikâyenin ilk yarısında Gılgamış ile tanrılar tarafından Gılgamış'ın Uruk halkına baskı yapmasını önlemek için yaratılan vahşi bir adam olan Enkidu anlatılır. Enkidu, Gılgamış'ı bir güç sınavına davet ettiği Uruk'a gider. Gılgamış, mücadeleyi kazanır. Sonrasında Enkidu ile arkadaş olur. Birlikte, efsanevi Sedir Ormanı'na altı günlük bir yolculuk yapar ve burada koruyucu, korkunç Humbaba'yı öldürmeyi ve kutsal Sedir'i kesmeyi planlarlar. Tanrıça İştâr, evlilik önerisini reddeden Gılgamış'ı cezalandırmak için Gök Boğası'nı gönderir. Gılgamış ve Enkidu, Gök Boğası'nı öldürdükten sonra tanrılar Enkidu'nun canını alır.

Destanın ikinci yarısında, Enkidu'nun ölümü nedeniyle acı çeken Gılgamış'ın sonsuz yaşamın sırrını keşfetmek için uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkması anlatılır. Ölümsüzlüğü bulmayı umarak Büyük Tufan'da sağ kalmayı beceren bilge Utnapiştım'i ziyaret eder. Gılgamış önüne çıkan bir dizi testte başarısız olur, ölümsüzlüğe ulaşamayacağını anlar ve memleketi Uruk'a geri döner.